



# Specialpedagogiskt perspektiv på undervisning, lärande och **bedömning**

Anette Bagger, Docent I pedagogiskt arbete och Excellent lärare  
Örebro Universitet  
11.30-12.30



# Temat under föreläsningen

## Bedömningens hur, varför och vad ur ett specialpedagogiskt perspektiv

- Vad innebär en likvärdig skola och hur hör det samman med bedömningsfrågor?
- Vad får vi veta då vi gör kunskapsbedömning?
- Hur blir bedömningen hållbar, likvärdig och vad innebär god bedömningsetik?



# En likvärdig skola och bedömning



# Vad reglerar en likvärdig bedömning

- Läroplanerna
- Diskrimineringslagen (SFS 2008:567)
- Barnkonventionen (SFS 2018:1197)
- Allmänna råd om extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram (Skolverket, 2014)
- Allmänna råd om betyg och betygsättning (Skolverket, 2018a).
- Skollagen (SFS 2010:800).
  - Skolans stödinsatser
  - Bedömning
  - Delaktighet
  - Undantagsbestämmelsen



# Inkludering, elever i behov av stöd och kunskap

En värdering av vad som anses vara "gott" (Skovsmose, 2016)

Begrepp förstås olika, är laddade med värderingar och förändras över tid (Lewellyn & Mendick, 2011)




# Kunskapsproduktion

- Cusanus (1401–1464)
  - Ratio – beräknande kapacitet, kategorier
  - Intellectus – reflekterande kapacitet, ickevetandet och kreativitet
- Vad innebär det att vi kan bara bedöma det vi vet redan finns?

Jonna Bornemark (2018a, 2018b)



# Inkludering (Bagger & Lillvist, 2020)



Allt fler barn och unga mår inte väl i vårt land och skola, droppar av och mår sämre generellt

(ex Högberg, Strandh, Hagquist, 2020; Nygren, 2021)

- Socioekonomiska faktorer spelar roll
- Bakgrund och kön
- Segregering på skolnivå
- Särskilda insatser och resurser  
brister

(Skolverkets PM och utvärderingar).





## Assessment kan förstärka processer av “othering”

- ...the **talking about** with its power to fortify norms for teaching and position people as “others” through labeling them as deficit, deviant, or separate from the “us” (see, for example, Hossain et al., 2013). (Bagger, forthcoming)
- ... *assessment and accountability systems push schools into a fairly limited range of practices so that many **students are trained primarily to pass tests rather than being educated to become competent and confident students** and users of mathematics assessment.* (Watson, 2021, p. 1)

# Att navigera på en skolmarknad

- Bortvalsskolor, E- skolor och A-skolor
- Fördel för de redan privilegierade
- Elever i behov av stöd selekteras bort om möjligt

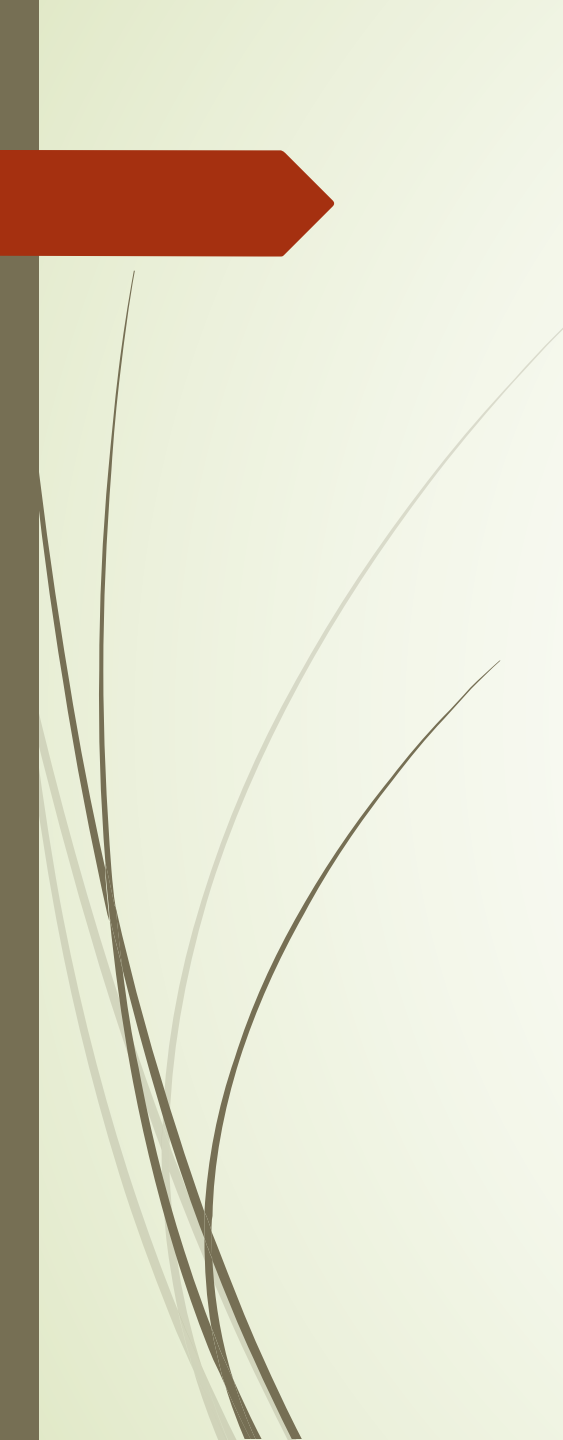
(Bunar & Ambrose, 2016)

- Success to access/access to success

# Peter i "De kanske lämpade"

De ansåg att det var en stor hjälp för barn att bli bedömda. Det anser man väl fortfarande, det är ganska utbrett i samhället. Att det är bra att bli bedömd (s. 102)

Det är inte i ond avsikt man bedömer folk. Det är bara därför att man själv så många gånger blivit testad. Till slut finns inget annat sätt att tänka. *Man ser det kanske inte så tydligt om man alltid har kunnat prestera ungefär vad som begärdes. Man ser det kanske bäst om man i hela sitt liv kommer att vara på gränsen (s.103)*



# Det demokratiska och kompensatoriska uppdraget – att ge stöd och att anpassa, Inte reproducera missynnande

- 2009 Åren 2000 och 2003 hade Sverige en tydlig profil med resultat över OECD:s värde vid alla percentiler och där eleverna med lägst resultat var den grupp som låg högst över motsvarande grupp i andra OECD länder
- Enligt resultaten från PISA 2000 lyckades svensk skola utjämna de socioekonomiska skillnaderna mellan eleverna bättre än de flesta andra länder, men nu spelar elevens bakgrund större roll för elevernas resultat i Sverige än genomsnittligt i OECD. Den svenska nivån är 2009 densamma som för Tyskland och USA, länder som tidigare inte varit jämförbara med Sverige.
- 2019: Sverige ha ett skolsystem som var mer likvärdigt än de flesta övriga OECDländer. Sedan PISA 2009 har däremot Sverige bedömts vara ett genomsnitts land när det gäller likvärdighet. Denna bedömning gäller även för PISA 2018. Och jämfört med övriga nordiska länder är Sverige sämst.
- Sverige har en skolsegregation i nivå med övriga nordiska länder men signifikant högre resultatskillnader mellan skolor. Även betydelsen av skolans sammansättning för elevers resultat är högre i Sverige än i övriga Norden, trots att skolsegregationen är på samma nivå.

# Neoliberal skoldebatt

- Konkurrens mellan skolor
- Tävlan om elever
- Att gynna "den egna" enheten
  
- Konsumentval och produkter
- (Vad är produkten?)
  
- På bekostnad av värden som rör en skola för alla



Är du kostsam lille vän? (och då räknar vi in negativ PR)





# Sammanfattningsvis

## Hur mår våra barn - utmaningar

- In(ex)kluderings processer
- Skolan som marknad
- Bedömning vs lärande
- Politik och samhällsdiskurser om människors värde och värdighet – och vad som är ett gott liv



# Varför bedömning

screening

pedagogisk  
dokumentation

formativ  
bedömning

summativ  
bedömning

Bedömning av lärande för  
lärande

kartläggning

specialpedagogisk  
bedömning

nationell bedömning

diagnosticering

pedagogisk  
bedömning





# Hållbar bedömning och bedömningsetik

“assessment that provides the student the means to both access the test situation and visualize their knowledge, but also stretches beyond the immediate assessment situation”.



Det gäller att mäta det man vill utveckla, istället för utveckla det man kan mäta.

Varje bedömningstillfälle bör ge alla elever de bästa förutsättningarna att visa så mycket av sin kunskap som möjligt.



# Kartläggning och planering

- Se undervisningens effekt
- Undersöka om eleven förstår det man vill förmedla
- Se om arbetssättet är lämpligt för alla
- Hitta den primära orsaken
- Se hinder och möjligheter
- Se elevens aktuella kunskap i avsikt att individualisera för att optimera inlärning

# Varför anpassa kunskapsbedömningar?

20





# Förväntningar - Vad innebär det att delta i kunskapsbedömning?

- Att man kan/inte kan
- Att man har rätt/fel
- Att man lär sig
- Att man är eller blir nyfiken ...
- Att man förstår mer än innan ...
- Att....

# Den kompetenta och "duktiga" eleven

- Tål att misslyckas
- Hänvisar svårigheter till utanförliggande faktorer
- Eller tänker att det finns något att lära
- Kan snarast stimulera

## Eleven som "inte klarar av"

- Tillskriver sig själv misslyckandet
- Tänker att det är en fixerad situation
  
- Dessa känslor upptäcks ofta inte
- Testängslan lärs in
- Får därför en försvårad lärsituation



# Krav, kontroll och stödmodell

Var finns  
matematiken?

Olika typer av  
bedömningssituation  
er?

Är individuellt men  
också kopplat till  
gruppdynamik och  
organisation








# Amygdala – stress/ överlevnad

- Fly
- Slåss
- Spela död
  
- Sitta på toa
- Glömma eller skjuta bort boken
- Imitera/ sluta tänka
- "Hata"
- Gömma sig, "jag vet inte"



# Hot och Stress

- Redo för utmaning
  - Skärpta reaktioner
  - "Tunnelseende"
  - Kognitiv påverkan
  - Påverkar immunförsvaret
- 

# Testänglsan

- Inte en diagnos (Bodas et al, 2008)
- Snarare ett symptom (Legrand et al, 1999)
- Inlärt tillstånd som utvecklas under de tidiga skolåren (Pekrun 2000)
- Oberoende av geografi och kultur (Bodas et al, 2008)
- Drabbar elever inom alla prestationsnivåer och åldrar (Paris et al, 1991)

# De 2 med högst testängslan

## ► Olikt

► Är rädda för olika saker

► Upplever syftet med provet olika

## ► Gemensamt

► De har negativa känslor och uppfattningar som de erfar i kroppen. De vet inte vad provet kan leda till. De vet inte vad de kan vänta sig av sigsjälva eller provet.

► De har inte blivit informerade om sin prestation en månad efteråt.

► De har tänkt på det efteråt.




Motivation att göra det igen?





Motivation att göra det igen?





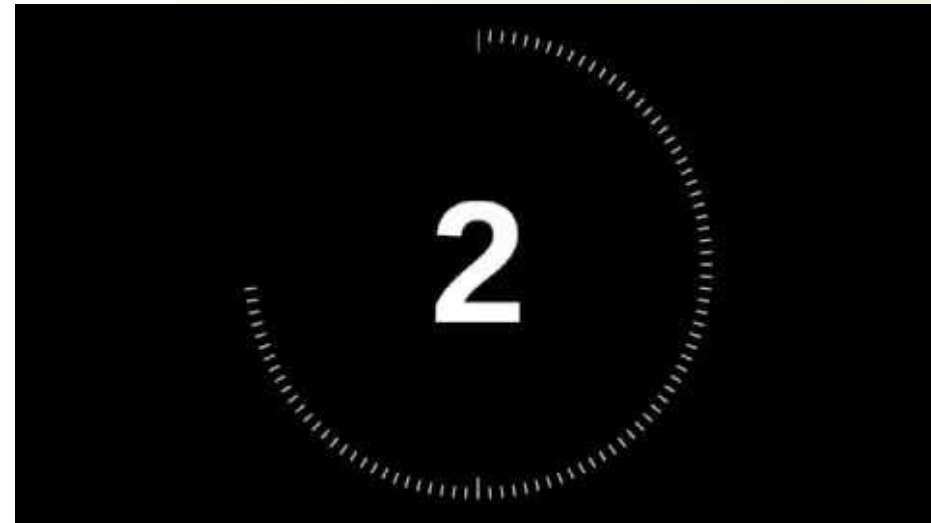
Om man tappar pennan kan man inte göra provet. Om man inte gör provet får man inget betyg. Om man inte får betyg får man inget jobb. Om man inte får jobb kan man inte köpa mat. Om man inte kan köpa mat så dör man. Tappa inte pennan!



$3 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $1 \cdot 5 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $2 \cdot 0 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $2 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $10 \cdot 1 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 8 =$  \_\_\_

$3 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 2 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $5 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 0 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $5 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $1 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 2 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 2 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $5 \cdot 5 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 0 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $1 \cdot 1 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $2 \cdot 2 =$  \_\_\_  
 $5 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 6 =$  \_\_\_

$7 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $10 \cdot 10 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $7 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $0 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $5 \cdot 3 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 2 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 6 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 5 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $6 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 7 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $8 \cdot 9 =$  \_\_\_  
 $9 \cdot 4 =$  \_\_\_  
 $4 \cdot 8 =$  \_\_\_  
 $3 \cdot 7 =$  \_\_\_



På tid

Ensam och inget stöd

Förväntningar

Bara veta vad ni kan

Nivågruppering

Normen

Rätt är rätt

Snabbt är bra

# Vad påverkar prestationen i bedömningen

- Tidigare erfarenheter
- Tid
- Tillgänglighet
- Emotionellt stöd och tillit
- Rättsäkerhet (rutiner och provkonstruktion etc)
- High stakes

*The real or imagined consequences of testing for students' academic credentials (test scores or grades), educational access (for example to a particular school) and educational progression/ability setting, and also for teachers' professional status (e.g. from school league tables). (Putwain, Connors, Woods, & Nicholson, 2012, p. 291)*



# High stakes leder till

- Implementerad läroplan avsmalnad genom en Provororienterad undervisning
- Priviligerade och negligerade elever
- Påverkar lärarkompetens
- Elever blir nivåer

(Wrigley, 2010)

# Provs användning

- För att sortera, differentiera kategorisera utifrån prestation (Bagger, 2015)
- Underlag för beslut, utvärdera individen eller organisationen (
- Exkluderande (Llewelyn & Mendick, 2011; Sivenbring, 2016)
- En grindvakt (Hodgen & Marks, 2007; Björklund, 2016)

*Nu måste man ha matte- om man har failat i matte då är det kört för en  
"Ingen okunnig i geometrin må träda in under mitt tak" (Platons akademi)*

- Till vad använder ni bedömningar?



# Spänningar mellan

- Kunskap som situerad och varierande vs något statiskt och växande
- Att känna, känna, känna och mäta
- Bedömningsmetoder (formella och informella)
- Bedömning och omsorgspraktik
- Begrepps imperialism

(Bagger & Östlund, 2021; Bagger & Nieminen, 2022)

# Sociala och upplevda dimensioner

- Anpassningarna
- De som inte går att förutse
- Hur man förstår och förklarar resultatet
- Elevtyper etiketteras och normaliseras
- Kontextberoendet
  - (flickor och flerspråkiga)
- "jag förstod inte/kunde inte – som de andra"
- "Jag brukar kunna, men kan inte nu...och andra såg det"
- "Jag ÄR inte en A- elev"
- Att hämta kunskap och att relatera till kunskap
- Att översätta kultur och kontext, kan vara svårt



# Bedömning- ett professionsetiskt dilemma

- Elever upplever sig värderade även i andra skolsituationer än under kunskapsbedömning och lektionstid (Sievenbring, 2016; Hirsh, 2020).
- Elever inser att bedömningen har en sorterande funktion, påverkar deras framtid och att alla inte har samma förutsättningar att lyckas visa sina kunskaper och få dem rättvist bedömda (se ex Bagger, 2015; 2017 a: 2017 b, 2017c).
- Skolan förstärker elevers ojämlika förutsättningar (Nygren 2021).
- Mer stress, utanförskap, mer psykosomatiska symptom - sedan slutet av 90 talet. flickor, elever från arbetarbakgrund och utlandsfödda elever (Högberg, Strand & Hagqvist, 2021)

## Nya förhållningsätt behövs

“We urgently need a more relational form of assessment- one that priorities listening to pupils and promotes learning rather than labelling” (Hodgen and Marks, 2009 p.41)

Conclusions from assessment that mainly focuses *scores and levels of achievement* might reveal differences and tendencies of segregation or lack of knowledge but without affording means to counteract these inequalities (Bagger, 2018).





# Tack för uppmärksamheten

[anette.bagger@oru.se](mailto:anette.bagger@oru.se)



# Referenser

Atweh, B., Graven, M., Secada, W., & Valero, P. (2011). *Mapping equity and quality in mathematics education*. Dordrecht: Springer Verlag.

Bagger, A. (2015). *Is school for everyone? The national test in mathematics at grade three in Sweden* (Doctoral thesis). Umeå University, Umeå, Sweden.

Bagger, A., Roos, H., Engvall, M. (forthcoming). Investigating the politics of meaning(s) in Nordic research on special educational mathematics: Developing a methodology. MADIF11 Karlstad.

Berliner, D. C., & Nichols, S. L. (2005). *Test results untrustworthy: Point of View Essay*, Education Policy Research Unit (EPRU), College of Education, Arizona State University.

Bodas, J., Ollendick, T.H., & Sovani, A.V. (2008). Test anxiety in Indian children: a cross-cultural perspective. *Anxiety, Stress, & Coping*, 21(4), 387-404.

Boaler, J. (2006). Promoting respectful learning. *Educational Leadership*, 63(5), 74–78.

Bunar, N., Ambrose, A. (2016). Schools, choice and reputation: Local school markets and the distribution of symbolic capital in segregated cities. *Research in Comparative & International Education*, 11(1), 34–51.

Dreher, K. (2012). Tests, testing times and literacy teaching. *Australian Journal of Language and Literacy*, 35(3), 334–352

Gates, P., & Vistro-Yu, C. P. (2003). Is mathematics for all? In A. J. Bishop, M. A. Clements, C. Keitel, J. Kilpatrick, & F. K. S. Leung (Eds.), *Second international*

Grek, Sotiria. (2009): Governing by numbers: The Pisa “effect” in Europe. *Journal of Education Policy* 24(1), 23-37.

Gutiérrez, Rochelle (2013): The sociopolitical turn in mathematics education. *Journal for Research in Mathematics Education* 44(1), 37-68.

Heyd-Metzuyanim, E. (2013). The Co-Construction of Learning Difficulties in Mathematics-Teacher-Student Interactions and Their Role in the Development of a Disabled Mathematical Identity. *Educational Studies in Mathematics*, 83(3), 341-368.